

О С О Б Е Н О М Н Е Н И Е

на съдията Тодор Тодоров по к.д. № 14/97 г.

Особеното мнение е по чл. 3, ал. 1, т. 4-7 и чл. 5 и 6 ЗДДБДС, по които искането е отхвърлено.

I. По чл. 3, ал. 1, т. 4-7 ЗДДБДС

1. Независимост на съдебната власт.

Съображенията ми за противоконституционност за включването на представителите на съдебната власт /чл. 3, ал. 1, т. 4-7 ЗДДБДС/ в кръга на проверяваните лица са по същество същите, както в т. 2 от решението на съда. Независимостта на органите на съдебната власт предполага независимост и безпристрастност на органа, който извършва проверката. Недопустимо е такава проверка да се извършва изключително от представители на изпълнителната власт, без възможност тяхната дейност да бъде контролирана. Всъщност България е единствената държава, в която проверяващият орган се състои само от ръководители на специалните служби, под ръководството на министъра на вътрешните работи. Както личи от приложените към делото чуждестранни закони, този български подход е уникален. В Германия компетентният да извърши проверката орган е федерален пълномощник, който се избира "от Германския федерален парламент с повече от половината от законния брой на неговите членове" с

петгодишен мандат, като е допустимо само еднократно преизбиране /§ 35, ал. 2 StUG/1991/. Във всички останали държави, в които са приети подобни закони /Полша, Унгария, Чехия и Словакия/, в проверяващите органи участват представители на съдебната или на законодателната власт. В Полша компетентният орган по проверката е отдел на Варшавския апелативен съд; в Унгария комисията се състои само от съдии, избирани от Националното събрание /чл. 5, ал. 1 от Закон № XXIII от 1994 г./; в Чехия /и Словакия/ членството в комисията е персонално и по трима членове в комисията се назначават от Президиума на Чешкия национален съвет и Президиума на Словашкия национален съвет /§ 11, ал. 3 от Закон № 451 от 4 октомври 1991 г./. Във всички посочени държави създаването на съответните органи е насочено към удовлетворяване на принципите за **безпристрастност и независимост**. Само при спазване на тези принципи могат да бъдат гарантирани разделението и независимостта на властите. При това навсякъде последната дума е предоставена на съдебната власт чрез задължително предвидената възможност за съдебна защита. Създадената със ЗДБДС процедура е конституционно недопустима с оглед независимостта на съдебната власт и нарушава чл. 8 и чл. 117, ал. 2 от Конституцията.

II. По чл. 5 и 6 ЗДБДС

С глава втора от закона се създава процедура за

разкриване на "принадлежност към бившата Държавна сигурност съгласно § 1 от допълнителните разпоредби" на определен кръг лица.

2. Организационни закони и основни права

Законът принадлежи към категорията на организационните закони, чрез които държавата решава въпроси по конструирането и функционирането на държавния апарат. В това отношение законодателят е свободен да разкрива информация, отнасяща се до функционирането на т.н. тайни служби.

Разкриването на такъв тип информация обаче същевременно засяга основни конституционни права на определен кръг от граждани - правото на "защита... срещу посегателство върху честта, достоинството и доброто име на гражданите" /чл. 32, ал. 1 от Конституцията/ и нарушава изричната конституционна забрана за разпространяване на информация, засягаща "правата и доброто име на другите граждани" /чл. 41, ал. 1 от Конституцията/. Ето защо за законодателя съществува конституционно задължение да гарантира в най-голяма степен истинността и обективността на разкриваната информация. В противен случай на обществото се поднася видрица от истини, полуистини и откровени лъжи, които законът легитимира като истина. При това този закон изключва всяка възможност за оклеветените лица да се защитят по съдебен ред.

Абсолютно правило в съвременното конституционно право на правовите държави е, че когато държавата приема

организационни закони като процесния, тя е длъжна да се съобрази с приоритета на основните човешки права. Законодателният орган не разполага с правото да нарушава основни конституционни права дори на отделни лица при приемането на такива закони. Тя е длъжна да положи най-голяма грижа, за да осигури защитата на конституционните права на гражданите, които се ползват с безусловен приоритет. В конкретния случай това не е направено. Тъкмо обратното, законът в този вид дава възможност за изнасяне само на удобна за управляващото мнозинство информация и подменяне на обективната истина с лъжа. Следва да се отбележи, че поради безсрочното действие на закона, това могат да бъдат различни управляващи мнозинства, които чрез съставяне на неверни данни за сътрудничество и при невъзможността за защита срещу тези неверни данни, могат да компрометират неоснователно нежеланите от тях кандидати за проверяваните длъжности.

3. Конституционно право на вярна информация

Оспореният закон постига противоконституционен резултат като подменя материалната истина и лишава засегнатите лица от каквато и да е правна защита.

За разлика от всички други подобни закони в сродна социално-политическа обстановка /Германия, Полша, Унгария, Чехия/, българският закон не се интересува от това дали едно лице действително е сътрудничило на бившата държавна

сигурност. Той въздига като единствен и достатъчен критерий за сътрудничество наличието на определени документи в архива на бившата Държавна сигурност. Без значение е дали тези документи отразяват истината.

По този начин законът извършва елементарна манипулация. Като използва основното легитимиращо значение на понятието "сътрудник" в българския език, законът приписва сътрудничество и на широк кръг от лица, които фактически никога не са сътрудничили на бившата Държавна сигурност /виж по подробно т. 3 от решението/. При това, обявените за сътрудници лица са лишени от всяка правна възможност да докажат обективното положение на нещата. Тук държа да отбележа, че поначало няма никакво значение дали тези лица се срамуват, гордеят или са емоционално безразлични към определянето им като "сътрудници". Това е личен морален проблем на всяко лице. Важното в случая е че този закон лишава лицата от едно от основните им права – правото да докажат какви са в действителност /realissimum на идентичността, право на информационно самоопределяне/. Това право е елемент от честта и достойнството на всяко лице, независимо как то се самоопределя и какво е неговото отношение към сътрудничеството с ДС.

4. Процедура по установяването и право на защита

Доказването на действителното сътрудничество е обективно възможно. Наистина, обществено известно е

обстоятелството, че част от т.нар. агентурни дела/лични и работни/ са били унищожени в началото на 1990 г. Следователно са били унищожени декларациите за сътрудничество /ако е имало такива/, съответно рапортът за вербоване.

Унищожаването на личните и работни дела на агентите обаче не означава, че са унищожени доносите, които те са правили. По официални данни на МВР, изнесени в средствата за масова информация преди приемането на закона, това унищожаване на дела практически не е засегнало делата на наблюдаваните лица /т.нар. оперативни дела/. Например в гр. София от общо 31252 оперативни дела не е унищожено нито едно дело, а от 6519 общи оперативни дела /некласифицирани по признак/ са унищожени само 26 /двадесет и шест/ - в. "Демокрация" от 8 юли 1997 г. /така и други вестници от същата дата/.

В оперативните дела, както личи от документите по оперативния отчет на бившата Държавна сигурност, задължително се съдържат писмените доноси или рапортите за устни доноси /донесения/ на сътрудниците на Държавна сигурност. Това са всъщност делата, които четат засегнатите лица по глава трета от закона. Ако са унищожени тези дела, въпросната глава трета от закона би била напълно безсмислена. Оперативните дела с доносите и рапортите в които фигурират имената на агентите обаче са запазени и

тъкмо тях четат засегнатите лица по глава трета на закона.

Авторството на доносите в оперативните дела е лесно установимо. Достатъчно е да се сравнят псевдонимите на подписалите ги агенти /или посочени в рапорта на оперативния работник/ със справочната картотека. По този начин всяко лице, което е уведомено от комисията по чл. 4 ЗДДБДС, че името му фигурира в архивите на ДС, би могло да се защити, като оспори данните в справочната картотека и регистрационните дневници. Тежестта на доказване в този случай трябва да бъде в съответствие с конституционната презумпция за невинност и трябва да бъде възложена на държавните органи. Това е единственото конституционносъобразно и справедливо решение. За сравнение, в приложеното по делото решение № 60 от 1994 г. на унгарския Конституционен съд по този проблем се постановява изрично: "Конституционният съд посочва, че не лицата, чието минало се проверява трябва да доказват, че не са били агенти. Процедурата на Комисията, където тежестта на доказването не лежи върху разследваното лице, трябва да докаже, че тези лица са били наистина агенти". Такава процедура при цялата мощ на българските специални служби, върху които лежи доказателствената тежест, е възможна и българският законодател е конституционно задължен да я създаде, за да гарантира достоверното установяване на обективната истина и защитата на конституционните права на разследваните лица.

Законодателят, като не е предвидил процедура по установяване на обективната истина без сътрудничеството на

едно лице с ДС е нарушил правото на защита /чл. 56 от Конституцията/, както и основния принцип на справедливостта /Преамбюл на Конституцията/.

5. Право на съдебна защита

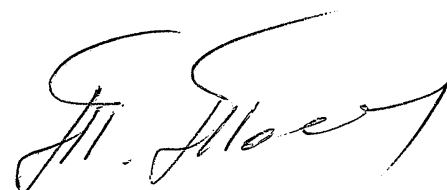
Независимо от обективната възможност за установяване на действително, а не приписано сътрудничество, такава процедура в закона е напълно пренебрегната. Наред с това, обявените за "сътрудници" лица са напълно лишени от каквато и да е правна защита. Те са лишени от възможността да оспорят по съдебен ред решението на комисията по чл. 4 ЗДДБДС. Дори лицето да е подало възражения до комисията, то не се уведомява за решението на комисията. То може да разбере едва от прочитането на доклада по чл. 5 и 6 пред Народното събрание дали комисията е уважила неговите възражения.

Считам за необходимо да подчертая тук, че конституционното право на защита срещу посегателство върху честта, достоинството и доброто име по чл. 32, ал. 1 от Конституцията е превантивно по своя характер. Лицето трябва да разполага с правната възможност да осуети това посегателство, да може да се защити по съдебен ред от самото посегателство, а не само от резултатите му. Като е лишил лицата по чл. 3, ал. 1 и 2 ЗДДБДС от неотменимото им право на съдебна защита, законодателят е нарушил конституционните норми на чл. 32, ал. 1 чл. 41, ал. 1 и чл. 56 от Конституцията.

6. Противоконституционност на огласяването

От изложеното дотук е видно, че в този му вид оспореният закон не гарантира достоверното установяване на сътрудничество с органите на бившата ДС. По мое мнение, създадената процедура по глава втора от ЗДБДС може да бъде доразвита с правото на съдебна защита чрез изменения и допълнения в закона. Сега съществуващата процедура, съответно подобрена /виж т. 3/, може да се запази като предварителна проверка, с възможност за съдебно обжалване. Самата предварителна проверка от комисията не е противоконституционна докато не бъде огласена, тъй като с нея се установява единствено наличието на едностранно съставени от самата ДС данни в собствените ѝ архиви, но не и тяхната истинност. Противоконституционното действие на закона настъпва с огласяването на неверни данни, срещу което огласяване лицата не могат да се защитят. Ето защо, за противоконституционни следва да се обявят разпоредбите на чл. 5 и 6 ЗДБДС, които уреждат огласяването.

По изложените съображения считам че разпоредбите на чл. 3, ал. 1, т. 4-7 и чл. 5 и 6 ЗДБДС са противоконституционни.

Тодор Тодоров